

KERESZTÚTON – Autonómia? A nemzetközi kontextus felemás (Transindex, 2003. szeptember 29.)

KERESZTÚTON

Autonómia? A nemzetközi kontextus felemás

2003. szeptember 29.

Kelemen Attila

A Pro Minoritate és Budapest Analyses autonómia-konferenciáján a jobboldal az autonómia esélyeit latolgatta. És milyen is a nemzetközi helyzet? A jogászok és politikusok véleményei nem nagyon biztatók.

Nem mindig maga az autonómia a kisebbségi szándék

A kisebbségi autonómiához két alapvető feltételnek kell teljesülnie, mondta Korhecz Tamás (jogász, Vajdaság): egyfelől lennie kell egy testületnek, amely képviselői joggal rendelkezik, amelyeket a kisebbségek választanak, másfelől ezeknek rendelkezniük kell különböző szintű közfunkciókkal. Valójában nem lehet külön kulturális és területi autonómiáról beszélni, minthogy a kulturális autonómiának mindig vannak területi elemei és fordítva.

"A haladás tapintatos, nincsenek kemény nemzetközi normák, amelyek szabályoznák a kérdést. A nemzetállamok nem mondtak le arról, ha deklarációs szinten is fenntartják a látszatot, de a valós szándék szerint asszimilációra, kivándoroltatásra törekedjenek. Másrészt egységes nemzetközi autonómiaszabályozást gyakorlatilag lehetetlen elérni. Harmadrészt gyakran a kisebbségek szándéka nem maga az autonómia, hanem a hatalom kizárólagos gyakorlása - összegzi a vajdasági szakértő.

Esetleg széllal szemben vitorlázni

Herczegh Géza (nemzetközi jogász, a Hágai Nemzetközi Bíróság bírójának) szerint, az autonómia projekttel "szél ellen vitorlázunk, a nemzetközi közösség jelenlegi rendszere nem favorizálja a nemzeti kisebbségek jogait, de bizonyos nemzetközi jogi elemek el vannak rejtve a közösségi joganyagban, ezért érdemes lehet a széllal szemben hajóznai."

A jogász aláhúzta, hogy az első világháború után egyetlen határkorrekció volt Európában, nevezetesen az Aland-szigetcsoporthoz tartozó. A szigeteket svédek lakták, mégis a vita Finnország javára dőlt el, minthogy a finn kereskedelmi flotta nagy része itt működik. A döntés körülbelül 20 ezer embert érint, a szigetcsoporthoz a finn hatóságok svéd nyelven kommunikálnak, az iskolában a finn nyelv tanulása opcionális, kötelező viszont az angol.

Herczegh kitért az 67 ezer németet érintő belgiumi autonómiára. Itt a németek ugyanolyan jogokkal rendelkeznek, mint a többmillió flamand népesség, illetve a vallonok. A kisebbségi probléma megértése azért is nehéz, emelte ki a jogász, mert "Nyugat-Európában, például Londonban, ha kisebbségre gondolnak, akkor az üzleti negyedben tevékenykedő hinduk jutnak a döntéshozók eszébe, Franciaországban az észak-afrikaiak, Németországban a törökök, és nem a határon kívül ragadt nemzetársak".

Határokat nem firtatni jólneveltségi kérdés

Schöpflin György (politológus, egyetemi tanár, London) szerint a legnagyobb gond a modern európai állam egyöntetűsége. "Európában az egyik legnagyobb bűn, ami elkövethető, a határmódosítás: ezért kigolyózzák az embert a legjobb klubokból.

Adott a paradoxon: egyrészt az Európai Unió szervezete, másrészt az, hogy az állam tartja fenn azokat a jogokat, amellyel a modern demokratikus állam állampolgárai élnek. 1918-ban vagy akár 1945 utáni viszonylag könnyen lehetett határokat átalakítani. A népesség összetétele is cseppfolyós volt - gondoljunk az erőszakos kitelepítésre, beolvasztásokra, asszimilációra.

Annak idején az állam kényére-kedvére élhetett a homogenizálással, ez normális dolognak tűnt. A helyzet a 60-as években változott meg, méghozzá azért, hogy megindult a bevándorlás. Az állam szuverenitása megmaradt viszonylag keménynek annak ellenére, hogy az EU-integráció és a nemzetközi szervezetek puhították, de az európai folyamat egyre jobban keményítette a határok megmozdíthatatlanságát. A határmódosítások fagyasztása azt is jelenti, hogy a lakosság elfogadta a határokat olyannak, ahogy azok a történelem folyamán, vagyis teljesen akcidentálisan kialakultak."

A politológus értelmezése szerint a polgárháborúban létrejött Egyesült Államok értékrendje is eleve kizárja a határmódosítást. Valójában ez honosodott meg az európai gyakorlatban is. Világszerte 1991 után egy független állam jött létre, Banglades és még egy fél, Szingapúr.

Schöpflin rámutatott, hogy a nemzetállamok megerősödésével egyidőben a területi autonómia leértékelődött. Például a szakszervezetek gyakorolhattak kollektív jogokat, a nemzeti kisebbségek viszont nem. "A konzociális megoldásokkal nem lehet érvelni a hegemon gondolkodással szemben, mert a területi autonómiában a hegemon gondolkodás eleve az elszakadás felé való lépés látja."

Minden mozogásban van,

és ha ezeket a mozgásokat ki tudjuk használni, enyhülhet pesszimizmusunk - véli Gál Kinga (főtanácsadó, Magyar Tudományos Akadémia). A nemzetközi jogász szerint ugyan nem prioritás, de egyre inkább teret nyer a nézet, hogy komoly etnikai konfliktusokat alapos prevencióval kell megoldani, és ez autonómiát feltételez. A jogász hangsúlyozta, nem biztos, hogy nem mindig nemzeti autonómiában kell gondolkodni (a kisebbségi önkormányzat nem mindig etnikai jellegű), de sok a lehetséges modell, amiből választani lehet.

Gál Kinga szerint nem oldható meg az autonómia mindenhol ugyanúgy, nem lehetséges az egységes modell, bármiféle autonómia minden esetben kétoldalú, kisebbségi-többségi kompromisszum következménye.

Az RMDSZ jegelte a területi autonómiát

Eckstein-Kovács Péter (jogász, szenátor, RMDSZ Szabadelvű Kör) szerint az autonómia szempontjából két téma igazán fontos Romániában. Az egyik téma a régiók kérdése, amelyek összeállítása nélkülözi a realitásokat, de mint a közigazgatási egység elve "majdnem része lett az alkotmánynak is". A másik téma a jelenleg törvényen kívül működő föderalista párt léte, amely történelmi régiókban gondolkodik, s így nagy kihívás az RMDSZ számára.

Eckstein-Kovács szerint "1996 óta a területi autonómia kérdését az RMDSZ-ben jegelték." Ami a kettős állampolgárságot illeti, a szenátor megismételte álláspontját, mely szerint a kettős

állampolgárság és az autonómia-törekvés nem összeegyeztethető, és utalt arra a jelenségre, amely szerint azok a idősek, akik az állampolgárság után nyugdíjat kapnak, gyakran hazaköltöznek, mert az otthoni környezetet természetes módon jobban kedvelik - és nyilván a romániaiainál hatszor magasabb, a magyar állam által finanszírozott nyugdíjat is.

A kettős állampolgárság rádupláz

"A magyar-magyar integráció lépései a státustörvény és a kettős állampolgárság. Mindegyik a nemzethez való tartozás óhaját fejezi ki. A kettős állampolgárság rádupláz, és nem értek egyet azzal, hogy ellentmond az autonómia-törekvéseknek" - mondta Szilágyi Zsolt, a Reform Mozgalom elnöke. - Előbb tudnunk kellene, hogy a kettős állampolgárság valóban kiürítené-e a Kárpát-medencét.

A konferencián szintén felszólaló fideszes politikus Németh Zsolthoz, volt külügyi államtitkárhoz hasonlóan Szilágyi átfogó, a kérdésre összpontosító szociológiai felmérés elkészítését szorgalmazta.

Szilágyi elmondta: javasolta a román modell figyelembevételét, de ezt Markó Béla, az RMDSZ elnöke határozottan elutasította. A román modell szerint a Moldova Köztársaságban élő románok számára könnyen elérhető a román állampolgárság, de a román útlevelel négy évig csak a moldvai és román határ átlépésére jogosít.